

Hétköznapi keserveink

Gálfalvi György: *Kacagásaink*

Holnap Kulturális Egyesület–Noran Libro Kiadó, 2016

Az elmúlt években többször is alkalmam nyílt Gálfalvi György szarkasztikus humorral előadott anekdotáit hallgatni Bereksfürdőn vagy éppen Tokajban. Szájtátva és derűvel figyeltem rá: roppant szuggesztív előadó, és emellett oly könnyedén tud poént faragni a legkeservesebb helyzetekből is. Egészséges humor nélkül persze talán el sem tudta volna viselni mindazt, amin – kisebbségi magyarként, irodalmárként, szerkesztőként – keresztülment a Ceaușescu-rezsím diktatúrája alatt Romániában.

Nevetve mesélte azt is, hogy milyen halatlan szerencséje van a román titkosszolgálatnál, hiszen életének számos epizódját már rég a feledés homálya borítaná, ha nem lettek volna olyan alaposak a Securitate derék besúgói, ugyanis annak a hatezer oldalnyi dokumentumnak a tanulmányozása során, amit kézhez kapott a levéltárból, olyan események is felelevenedtek, amelyek már a tudatalattijában is csak foszlányokban léteztek.

Mosolyt fakasztó a pillanat, amikor a hatalmas mennyiségű lehallgatási jegyzőkönyv és jelentésmásolat átvételekor egy sorstársa, aki 4 évet ült a kommunista diktátor börtöneiben – látva a saját szerény (mindössze 8 oldalas) iratsomóját –, döbbenten kérdezi tőle: „Te mennyit ültél?”

De hát mi lehetett olyan izgalmas és titokzatos Gálfalvi György életében, hogy ennyire foglalkoztatta az akkori hatalmat az ő tevékenysége? Az egyik tényező nyilván az *Igaz Szó* szerkesztőségében betöltött szerepe. A másik pedig az előzőből levezethető kapcsolatrendszere, amely természetesen és nyilvánvalóan nem korlátozódott az erdélyi írókra, művészekre, hanem pregnánsan jelen voltak a naciona-

lista vonalat meglovagló diktatúra számára veszélyesnek tartott magyarországi alkotók is.

A könyv korántsem egy egyszerű dokumentumgyűjtemény. A szerző maga is érzi-tudja, hogy egy ilyen összeállítás – akár lábjegyzetekkel, összekötő szövegekkel is – túlságosan egysíkú és túlon túl személyes volna, s inkább csak a kutatók figyelmét keltené fel. A kötet elején olvasható – Ferenczes István által készített – interjúban el is mondja, hogy sokáig maga sem tudta igazán, mit kezdjen ezzel az anyaggal. Mi lehet belőle? Mire alkalmas? Egyáltalán tarthat-e érdeklődésre számot az olvasóközönség körében az ő hétköznapi sorsa?

Nyilván azért is készült el ebben a formában és stílusban a könyv, hogy ez utóbbi kérdésre igenlő választ adhassunk. Mert valóban izgalmas, lebilincselő olvasmány került az olvasó kezébe. Nem feltétlenül azért, mintha Gálfalvi György életének hétköznapijai a 70-80-as években (önmagukban szemlélve) különösebb izgalmat rejthettek volna. (Bár az események átélői számára az izgalomnál is többet: sokszor valós veszélyeket is jelentettek.) Sokkal inkább azért, mert a kötet 10 (más-más műfajú) fejezetéből egy diktatórikus rendszer működési mechanizmusa bontakozik ki, megismerhetjük a hatalom természetét, kicsinyes aljasságát, hogy hogyan kényszerítette alattvalóvá a gyengéket – s olykor az erőseket is. És megismerhetjük azokat is, akik meglovagolták e rendszer lehetőségeit. Megismerhetjük az örökös túlélőket is.

Mert a bűnös világ bűnös emberek által teremtetett, és fenntartása csak a szolgál-

lelkűek támogatásával volt lehetséges. Az olyanokéval, akik a jelentéseket írták, akik megfigyeltek, akik lehallgattak, akik a megfigyelteket időnként berendelték, megverték, megfélemlítették.

De képet kapunk arról is, hogy a rendszer – mint általában az elnyomó hatalom – végtelenül félt. Nem véletlenül tartotta rajta a szemét a számára megbízhatatlannak, veszélyesnek vélt személyeken, csoportokon, társaságokon. Mert voltak hál' Istennek olyanok is szép számmal, akik szemébe mertek nézni a gyűlölt hatalomnak. Mi több: szemébe nevetni!

„Ezekből az évekből a jogos önvédelemből tudat alá szorított szorongáson kívül sőt, előtt, az alanyi jogon megszerzett szellemi szabadság mámor, a bajtársiasság, az egymásrautaltság, a bizalom emlékei melegítenek. S elidegenedett világunkban akár nosztalgiával is gondolhatunk vissza a baráti együttlétekre, az állandó bandázásokra s mindenekelőtt a hatalmas nevetésekre, amelyekkel a végsőkig bősztítettük a minket lehallgatókat” – ezeket a sorokat Markó Béla könyvének (*Egy irredenta hétköznapjai*) bemutatóján fogalmazta meg a szerző. (Ez az írás – *Kacagásaink* – lett a kötet címadó anyaga.) És ebben a néhány sorban minden benne van. Az eltitkolt-elfojtott félelemtől a bátor kiállásig, a „csak előre menekülhetsz” felismerésétől a sorsközösség vállalásáig.

Gálfalvi György életének több mint 17 évét dokumentálta az őt megfigyelő (megfigyeltető) szervezet. 1973-tól a rezsim bukásáig (1989 decemberéig) készültek jelentések. Némelyik napról, eseményről több is. Van olyan epizódja az életének, amelyről őt különböző beszámoló ad képet. Félelmetes. Ahogy félelmetes az is, hogy a jelentések készítői, a rezsim kiszolgálói részben az ismerősök, munkatársak – vagy éppen barátok – köréből kerültek ki.

A jegyzőkönyvek nyilván nem irodalmi értékükkel tűnnek ki – épp ezért ropant szerencsés megoldás, hogy a 10 fejezet egymást kiegészítő műfajokra (esszé, dokumentumgyűjtemény, interjú, beszél-

getés) épül. Az sem baj, hogy egy-egy elem esetén felismerhetők az átfedések – az ilyenfajta ismétlődés ugyanis (miként az élőbeszédben is) csak ráerősít a mondanivalóra.

A szerző a szemtanú hitelességével tárja elénk, hogy „a diktatúra milyen erőfeszítéseket tett az ellenségesnek tekintett személyek megfigyelésére, olykor milyen kacagtatóan tragikus okok miatt folytattak alapos nyomozást. Ugyanakkor arról is képet kap az olvasó, hogyan... lehetett segíteni, néha az orránál fogva vezetni a titkoszolgálatot”.

Ma már mosolygunk rajta, hogy a Securitate – az egyik jelentés melléklete szerint – intézkedési tervet dolgozott ki a tekintetben, miként is tudnák megszerezni (ellopni) Gálfalvi lakáskulcsait, hogy az otthonába bejutva elhelyezhessék a lehallgatókészülékeket: „megpróbáljuk a kulcsok másolatának beszerzését a célszemély lányaitól, akik a Bolyai Farkas líceum tanulói”.

De teljes komolysággal szól a jelentés arról is, hogy a „célszemély felesége, annak érdekében, hogy nacionalista hangulatot teremtsen, hűsvétkor piros és zöld tojást küldött Kolozsvárra egyetemista lányának, és azt tanácsolta, hogy ezeket fehér abroszon tegye az asztalra”.

A megfigyelés alaposságát támasztja alá az alábbi „szigorúan titkos” jelzéssel ellátott beszámoló is: „9 óra 30 perckor a célszemély belépett a Grand Hotelbe, ahol találkozott egy férfivel és egy nővel, akikkel felment a szálloda teraszára a cukrászdába, ahol süteményt fogyasztottak, majd tíz óra után Gherasim (Gálfalvi egyik nyilvántartási neve) megivott egy üveg sört”.

A fentiek alapján joggal mondhatjuk, hogy Gálfalvi remek humorát kitűnően egészítik ki a szekus munkatársak és a besúgók zseniális megfogalmazásai. Ma már valóban könnyed derűvel olvashatjuk mindazt, ami annakidején nagyon is torokszorító és nagyon is gyalázatos volt.

Ugyanakkor rendkívül fontos, hogy – miként azt Gálfalvi megfogalmazza – „az emlékezés... erkölcsi kérdés”. Nem mehetünk el szó nélkül a történetek mellett. Tudnunk

kell róla, ismernünk kell – hogy soha többé ebbe a csapdába ne sétálhassunk bele.

Azt gondolom, Gálfalvi Györgynek is alapvetően az volt a szándéka, hogy emlékeztessen. Az pedig már a dolog természetéből fakad, hogy az emlékezés során folyton kérdések vetődnek fel. Nem mindegyik igényel választ. Van, ahol éppen maga a kérdés a lényeges.

Talán ezért van az, hogy Markó Béla is kérdéssel közelít az írói szándék megértéséhez a kötetborítón olvasható ajánlásában: „Nem volt elég egyszer megszenvedni, most újra át kell élni mindezt, titkosszolgálati dossziét lapozva megeleveníteni a lezárt múltat? Hát éppen ez az: semmi sincs lezárva. És nem is lesz, ha nem próbáljuk elmondani, hogy milyen is egy zsarnoki rendszer...”

(A zsarnoki rendszer természetrajzát jól illusztrálja a könyv talán legfájóbb dokumentuma, egy olyan jelentés, amelyben egyébként – a hatalom szempontjából – semmi érdemi nem hangzott el: a megfigyelt személy apjával folytatott szeretetteljes, egymást féltő diskurzusának lejegyzése.)

De bármi és bárhogy történt is, a legfontosabb, hogy minden helyzetben akadtak társak, akadtak segítő kezek, akadt szándék, jóakarát. Ahogy Gálfalvi fogalmaz: mindig volt egy „haza a mélyben”.

Mert erre a lélekmélyi összefogásra a rendszer bukása után is szükség volt. Szükség van. (Elégséges példa talán erre az a kitekintés, ami a „következményekre”, a 90-es marosvásárhelyi események felvilágosítására adott alkalmat a szerzőnek.)

Fontos – és követendő – az az erkölcsi tartás is, ahogyan a történetekhez közelít a szerző. Könnyű szívvel tud derülni az őt ért végzásokon, sérelmeken. Nem a bosszúvágy vezet. Még csak nem is elégtételt akar. (Elégtételtként beéri azzal, hogy tisztába teheti az emlékeit, helyükre rakhatja a töredécserepeket.) Semmi mást nem akar, csak elmondani az igazságot. S bár akadnak életének olyan szereplői, akikre – érthető módon – nem tud jó szájjal visszagondolni, mégis azt mondja: „...én visszaköszönök az utcán Moldovannak (egyik besúgójának – az Előre egykori riporterének fedőneve). Visszaköszöntem, amíg élt, kihallgatómnak, Bătağă ezredesnek is. Részai voltak, részei maradtak az életemnek.”

A fentiek alapján talán kevéske empátia is elegendő ahhoz, hogy az olvasó előtt világossá váljon: Gálfalvi György könyve több mint szimpla emlékirat, több mint egyszerű kordokumentum. Egy világlátás, egy szemlélet megfogalmazása. Az életigenlés, a megmaradni akarás szemléletéé.

Oláh András